

Examensarbete
15 högskolepoäng, grundnivå

*Studie- och yrkesvägledares roll i nyanländas
övergång.*

Studie- och yrkesvägledning för nyanlända: Resurser och strategier från SFI till studier eller arbetsmarknaden

*The role of career and guidance counselors in the
transition of newly arrived immigrants.*

Career guidance for newly arrived immigrants: resources and strategies from SFI to further studies or the labor market.

Fatima Atoui
Amina Musa

Studie- och yrkesvägledarexamen 180hp
Datum för uppsattsseminarium: 2024-05-30

Examinator: Jonas Olofsson
Handledare: Mato Bosnjak

Sammanfattning

Enligt Skolverket ska nyanlända ha tillgång till studie- och yrkesvägledare i kommunen man bor i eller skolan man går på. Vägledare bör ge information både om utbildningar och den svenska arbetsmarknaden. Däremot flertal statistiska rapporter visar på att många nyanlända har svårt att övergå från svenska för invandrare (SFI) till övriga studier eller arbete. Detta pekar på att det finns utmaningar när det gäller övergången. Syftet med studien är att undersöka och belysa vilka strategier och resurser använder studie- och yrkesvägledare för att stödja nyanlända i deras övergång från SFI till andra studier eller arbete. Studien utgår från kvalitativa intervjuer där sex olika studie- och yrkesvägledare som jobbar med nyanlända på vuxenutbildning intervjuades. Den insamlade empirin analyserades utifrån Careership-teori och begreppet handlingshorisont. I studien resultat framkommer det att studie- och yrkesvägledare använder sig av olika resurser och strategier för att stödja nyanlända. Vägledarna samarbetar med både interna och externa aktörer och de använder sig av olika metoder för att underlätta kommunikationen. De tar hänsyn till olika utmaningar som nyanlända står inför såsom ekonomiska förutsättningar, familjeförhållande, språkliga hinder och kulturella skillnader. Vägledarna vidgar nyanländas handlingshorisont genom bland annat integrera information om studier och arbete både i undervisning och samtal samt få möjligheten att gå på praktik.

Nyckelord: nyanlända, vuxenutbildning, svenska för invandrare, vägledningssamtal, studie- och yrkesvägledare.

Förord

Författarens tack

Vi vill rikta ett stort tack till våra informanter som delade med sig av sin tid och erfarenhet under intervjuerna. Dessutom vill vi tacka varandra för ett gott samarbete och motivation för att utföra arbetet på bästa möjliga sätt som vi är då stolta över. Slutligen vill vi även rikta ett stort tack för vår handledare Mato Bosnjak för allt stöd och handledning genom hela arbetets gång.

Arbetsfördelning

Vi har samarbetat för att skriva klart hela arbetet, men var och en av oss har haft ansvar för olika kapitel. Fatima tog huvudansvaret för tidigare forskning och resultat. Amina tog huvudansvaret för teori och metod. Trots att vi har fördelat huvudansvaret så har vi ändå samarbetat genom alla kapitel och samtliga intervjuer. Kontakten har hållits under hela arbetets gång och vi har haft flera möten för att gå igenom olika punkter i arbetet. Samarbetet har gett oss möjligheten att stödja varandra genom hela processen och därigenom stärkt kvaliteten på vårt arbete.

Innehållsförteckning

1 Inledning	7
1.1 Problemformulering	7
1.2 Syfte och frågeställningar	8
1.3 Disposition	9
1.4 Begreppsdefinition	9
2 Tidigare forskning	11
2.1 Lokal och Global Förståelse i Vägledningssamtal	11
2.2 Anpassning av Vägledning för Migranter i Utbildnings- och Karriärval	12
2.3 Vikten av social och kulturell förståelse i interkulturell vägledning	13
2.4 Språkbarriär: en avgörande utmaning för nyanlända	14
2.4.1 Rekommendationer för studie- och yrkesvägledare	16
2.5 Sammanfattning	17
3 Teori	18
3.1 Careership	18
3.2 Handlingshorisont	19
3.4 Sammanfattning	19
4 Metod	20
4.1 Metodval och metoddiskussion	20
4.2 Urval av undersökningsenheter	21
4.3 Datainsamling	22
4.4 Analysform	23
4.5 Etiska ställningstaganden	23
5 Resultat	25
5.1 Resurser och metoder för vägledning av nyanlända SFI-elever	25
5.2 Studie- och yrkesvägledare strategier för att stödja nyanlända SFI-elever: utmaningar och metoder	26
5.3 Hur vägledare hanterar kulturella skillnader och stöttar nyanländas karriärval	29
5.4 Möjligheter och begränsningar	32
5.5 Sammanfattning	33
6 Analys	34
6.1 Faktorer som påverkar nyanländas karriärbeslut och vägledarens roll	34
6.2 Sammanfattning	37
7 Diskussion	39

7.1 Resultatdiskussion.....	39
7.2 Metoddiskussion	41
7.3 Teoridiskussion	41
7.4 Förslag på fortsatt forskning	42
Referenslista	43
Bilagor	46
Bilaga 1	46
Bilaga 2	47

1 Inledning

1.1 Problemformulering

Enligt Skolverket ska nyanlända ha tillgång till studie- och yrkesvägledare i kommunen man bor i eller i skolan man går på. Studie- och yrkesvägledare har i uppgift att bedöma den sökandes kunskaper och erfarenheter för att i sin tur kunna avgöra vilken nivå ens tidigare utbildning ligger på. Utöver detta har studie- och yrkesvägledare i uppgift att ge mer information, både om utbildningar och den svenska arbetsmarknaden (Utbildningsguiden u.å.).

Enligt SCB (2019), har Skolverket ansvar för att kartlägga elevers sysselsättning och etablering efter komvux-studier. Rapporter från Skolverket använder "etableringsstatus" för att studera elevernas sysselsättning efter avslutade studier. Dessa rapporter ger insikter i faktorer som påverkar elevernas övergång till arbetslivet eller vidare studier, vilket är viktigt för att utforma effektiva stödinsatser för eleverna. Enligt Skolverket (2023), var det 56 500 sfi-elever som avslutade Kommunal vuxenutbildning (Komvux) år 2019. Av de 56 500 eleverna etablerade sig endast 25 procent på arbetsmarknaden ett år senare, medan 30 procent gjorde det två år efter avslutad Komvux. År 2020 avslutade 48 100 SFI elever Komvux, och av dem hade endast 28 procent etablerat sig på arbetsmarknaden året efter. Särskilt noterbart är att elever som avslutade SFI med ett godkänt betyg hade mycket större chans att fortsätta studera efter avslutade SFI-studier. Bland de godkända och som avslutade SFI 2019 fortsatte 64 procent med övriga studier och 2 procent fortsatte med högskolestudier året därpå. Utifrån dessa uppgifter finns det en del som har hamnat utan studier, arbete eller har en annan sysselsättning (Skolverket 2023). Enligt 20 kap. 2 § I skollag (SFS 2024:411) har den kommunala vuxenutbildningen som mål till att stödja och stimulera vuxna i deras lärande, utveckla deras kunskaper och kompetens för att stärka deras ställning i arbets- och samhällslivet. Vuxenutbildningen ska även främja individens personliga utveckling och ge en god grund för fortsatta utbildning samt bidra till nationell och regional kompetensförsörjningen till arbetslivet.

Trots dessa statistiska uppgifter och Skollagen indikerar det att en relativ liten andel av eleverna fortsätter studera eller etablerar sig på arbetsmarknaden efter avslutad SFI. Detta pekar på att det finns utmaningar med övergången från SFI till fortsatta studier eller arbete för vissa elever.

Åsa Sundelin (2015, s. 3) nämner i sin rapport olika utmaningar som påverkar övergången såsom hanteringen av språkliga och kunskapsmässiga skillnader, osäkerhet kring institutionella förutsättningar samt påverkan av elevernas livssituationer. Vilka hinder och möjligheter identifierar vägledare vid vägledning av SFI-elever? Vi vet fortfarande lite om de olika utmaningar och potential som studie- och yrkesvägledare står inför när de stödjer nyanlända på SFI i deras övergång till fortsatta studier eller arbete. Därför ska olika utmaningar och potential lyftas fram och bidra till att skapa en djupare förståelse och utveckling som främjar nyanlända elevers integration och framgång. Vi vill fördjupa oss i problemet genom att undersöka vilka strategier och resurser använder studie- och yrkesvägledare för att stödja nyanländas övergångsprocess.

Studiens omfattning kommer att vara begränsad då den endast utgår ifrån studie- och yrkesvägledarnas egna erfarenheter och berättelser. Trots att ämnet tidigare har behandlats, väljer vi att lyfta fram det för att genom en djupgående studie av vägledarnas arbete identifieras effektiva strategier som kan bidra till fortsatta utveckling och förbättring av vägledning tjänster för nyanlända elever inom SFI.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka och belysa vilka strategier och resurser använder studie- och yrkesvägledare för att stödja nyanlända i deras övergång från SFI till andra studier eller arbete.

- På vilket sätt arbetar studie- och yrkesvägledare med elevernas övergång från SFI till fortsatta studier och arbetsliv?
- Vilka resurser finns tillgängliga i verksamheten för att stödja SFI-elever i deras övergång?
- Hur arbetar vägledare i vägledning för att vidga elevernas perspektiv?

1.3 Disposition

Denna studie består av sju kapitel. I kapitel två beskrivs tidigare forskning kopplat till studiens syfte. I kapitel tre presenteras studiens teoretiska utgångspunkt som är careership-teorin samt begreppet handlingshorisont. Därefter i kapitel fyra redogörs metodvalet, urval, datainsamling, analysform och etiska ställningstagande. I kapitel fem redovisas studiens empiriska material som sedan analyseras i kapitel sex. Avslutningsvis i kapitel sju diskuteras resultatet, teorin och metoden.

1.4 Begreppsdefinition

Interkulturell vägledning

På uppdrag av Skolverket förklarade Pirjo Lahdenperä (2018) att interkulturalitet blev en del av lärarutbildning officiellt under 1980-talet, vilket har led till en förändring jämfört med den tidigare ensidiga fokusen på undervisning för eller om invandrare. Interkulturell vägledning innebär att stödja människor från olika kulturella bakgrunder i deras utbildnings- och yrkesval. En fokus ligger på att hantera kulturella skillnader och utmaningar som kan uppstå vid undervisning. Lahdenperä förklarar att med hjälp av interkulturell undervisning förminskas utbildningsproblem relaterat till diskriminering, migration och svaga skolprestationer bland invandrarelever (Lahdenperä 2018, s. 1–2).

Nyanlända

Enligt Sveriges riksdag (2018) innebär ordet nyanländ i skollagen att en elev har varit bosatt utanför Sverige och nu har flyttat till landet och har påbörjat sin utbildning. En elev anses inte som nyanländ efter att ha gått skolan i landet under fyra år. Enligt Skolverket innebär en nyanländ både asylsökande och svensk medborgare. Medan enligt migrationsverket är individer som har mottagits i en kommun och har beviljats uppehållstillstånd för bosättning.

Vägledningssamtal

Skolverket (2014) förklarar att vägledningssamtal är för elever som vill prata om studie- och yrkesval. Att ha samtal med en studie- och yrkesvägledare får den sökande nya perspektiv på sig själv och sina möjligheter. Det ger även stöd att sätta konkreta och uppnåeliga mål och delmål. Under vägledningssamtalet skapas det en plan på hur dessa mål ska uppnås. Under vägledningssamtal kan den sökande även prata om behov, möjligheter och eventuella hinder för att hen ska kunna tillgodogöra sig utbildningen, vilket i sin tur kan leda till ökad studiemotivation (Skolverket 2014, s. 6).

Resurser

Sveriges riksdag (2023) förklarar att unga människor som står inför beslut om framtida utbildning och yrke är det ytterst viktigt att skolor och andra utbildningsinstitutioner är utrustade med tillräckliga resurser för att kunna erbjuda heltäckande och objektiv vägledning av högsta kvalitet. Med tillräcklig resurser kan unga människor få bättre stöd och riktning för att göra väl underbyggda val baserade på deras individuella behov och ambitioner.

2 Tidigare forskning

I följande kapitel redogörs tidigare forskning där internationella artiklar samt avhandlingar som är relevanta för studiens frågeställningar presenteras. Inledningsvis redogörs två doktorsavhandlingar. Det ena handlar om processen för att uppnå gemensam förståelse i studie- och yrkesvägledningssamtal och det andra handlar om interaktionen i studie- och yrkesvägledande samtal med unga migranter. Till slut presenteras två olika internationella artiklar: Peavy (2003) som behandlar interkulturell vägledning, och Dogan och Aras (2022) som beskriver de olika utmaningar som nyanlända i Turkiet står inför.

2.1 Lokal och Global Förståelse i Vägledningssamtal

Karin Sheikhi (2013, s. 1) undersöker i sin doktorsavhandling i svenska som andraspråk processen för att uppnå gemensam förståelse i studie- och yrkesvägledningssamtal där de sökande som blir vägleda är andraspråksbrukare. Avhandlingens empiriska material är baserat på videoinspelade samtal mellan en svensk studie- och yrkesvägledare och fyra vuxna sökande med svenska som andraspråk. Under två års tid har författaren följt dessa sökande i totalt 16 olika inspelade vägledningssamtal (Sheikhi 2013, s. 70). Sheikhi (2013, s.13) nämner att det finns asymmetrier som leder till olikheter såsom status, kunskapsnivå och behärskning av kommunikationsspråket.

Studiens resultat visar att de fyra andraspråkstalarnas kunskaper i svenska inte är avgörande för hur framgångsrikt samarbetet är för att uppnå gemensam förståelse. När det gäller vinnandet av förståelseproblemet mellan andraspråks- och förstaspråkstalaren spelar samtalsförmågan större roll. Andraspråkstalarens grad av samtalsaktivitet som inkluderar ta initiativ, kontrollfrågor, ställa följdfrågor, ge både verbalt och icke-verbalt återkoppling verkar vara av stor betydelse. Det visas att ett aktivt samtalssätt hos vägledarens samtalsbeteende som förstaspråkstalare leder till den

gemensamma förståelsen. Att vägledaren visar stöttande samtalshandlingar, såsom upprepningar, metakommentarer och omformuleringar, säkerställer att båda parter förstår varandra på samma sätt. Förstaspråkstalaren kan underlätta andraspråkstalarens deltagande genom att anpassa sig mellan institutionell och vardaglig samtalsstil. Andraspråkstalaren har större vana vid vardaglig samtalsstil. Detta ökar möjligheten att delta och understödjer samtalsklimatet. Att använda sig av nyckelord och kompletterande icke-verbala tecken ökar förståelsen. Omformuleringar används främst av förstaspråkstalaren men ibland av andraspråkstalaren. Ju mer vägledaren och den sökande har gemensamt, desto större chans att de tolkar och förstår på liknande sätt. För att kunna uppnå den gemensamma förståelsen måste man ha haft tidigare samtalshistoria, kunskaper om omvärlden och språkkunskaper (Sheikhi 2013, s. 227–228).

Sheikhi förklarar även att för att nå förståelse i samtalet behövs det en lokal och global förståelse. Lokal förståelse kallas för den som begränsas, såsom betydelsen av ett ord eller tidsram för ett yttrande. Det vill säga att förstå exakt vad ett visst ord eller begrepp innebär för ett lättare sammanhang. Å andra sidan är den globala förståelsen den bredare förståelsen av sammanhanget, såsom kunskap om utbildningssystemet, olika yrkesmöjligheter eller vilka resurser den sökande har tillgång till och på vilket sätt kan den användas (Sheikhi 2013, s. 59).

2.2 Anpassning av Vägledning för Migranter i Utbildnings- och Karriärval

Åsa Sundelins avhandling analyserar interaktionen i studie- och yrkesvägledande samtal med unga migranter. Genom att undersöka dessa samtal utforskar Sundelin hur vägledare och ungdomar interagerar och hur deras bakgrund påverkar dessa interaktioner. Med andra ord är avhandlingens syfte att utforska hur vägledningssamtal kan anpassas för att bättre stödja unga personer med migrationserfarenheter i deras utbildnings- och karriärval. Sundelin intresserar sig för teoretiska modeller och perspektiv som rör migration, interkulturell kommunikation och vägledningsteori. De teoretiska begreppen inkluderar begrepp relaterade till identitet, kulturell förståelse och interkulturell kompetens (Sundelin 2015, s. 33–42).

Studien betonar vikten av att förstå hur ungdomar med migrationserfarenheter navigerar i utbildnings- och yrkesval. Sundelin (2015, s. 33–42) framhåller att vägledande samtal kan vara särskilt betydelsefulla för denna grupp, men att det också kan finnas utmaningar relaterade till kulturella skillnader, språkliga barriärer och fördomar.

Metoderna som Sundelin använder kan omfatta kvalitativa forskningsmetoder såsom intervjuer och observationer. Genom att analysera interaktionen i dessa samtal lyfter Sundelin fram både möjligheter och hinder för unga i migrationsprocessen när de utforskar och planerar sin framtid. Studien bidrar därmed till en ökad förståelse för de komplexa dynamikerna i studie- och yrkesvägledande processer för unga med migrationsbakgrund. Sundelin har kunnat ge läsaren en djupare förståelse för hur vägledning kan anpassas för att bättre möta behoven hos unga immigranter. Sundelin påpekar att tidigare forskning kan identifiera viktiga variabler och faktorer som påverkar interaktionen i vägledningssamtal med unga personer med migrationserfarenheter, såsom språkliga och kulturella skillnader, socioekonomisk bakgrund och diskriminering (Sundelin 2015, s. 35–42).

2.3 Vikten av social och kulturell förståelse i interkulturell vägledning

Vance R. Peavy (2003, s. 187–188) fokuserar i sin artikel på två huvudteman i interkulturell vägledning. Första teman är att belysa vikten av att vägledare förstår de kulturella och sociala faktorer som kan påverka interaktionen under samtalet. Andra teman är att vägledning ska anses som en samarbetsprocess där framgången påverkas av hur väl vägledaren och klienten samordnar sin kommunikation. Det betonas att det inte enbart är språklig anpassning som gäller för en framgångsrik kommunikation utan förståelsen för kulturella skillnader är också avgörande. Det diskuteras även skillnaden mellan kommunikation och kultur, där kultur ses som alla kommunikationspraktiker och system av mening.

Peavy lyfter fram fyra underliggande teser för en effektiv interkulturell vägledning. Interkulturell vägledning kräver att vägledaren navigerar mellan två kulturer – sin egen och en sekundär kultur. För att uppnå detta måste vägledaren ha eller skaffa kunskaper om den sökandes personliga och

kulturella förväntningar. Om vägledarna saknar kunskaper bör de vara uppmärksamma och öppna för kulturella skillnader. Han menar att man ska ha förmågan att “lära av den andre” vilket är avgörande för en effektiv vägledning (Peavy 2003, s. 188–189).

Peavy hävdar att forskning, träning och praktik inom interkulturell vägledning bör ha ett helhetsperspektiv och främjande inkludering i stället för att förenkla och kategorisera. Många upplever förtryck, ekonomisk ojämlikhet, diskriminering och marginalisering. Konventionella vägledningsmodeller, som kommer från psykologin, tenderar oftast att uppmuntra människor att passivt följa normerna i den dominerande kulturen, vilket vissa kan tolka som kulturellt förtryck. Om dessa faktorer inte erkänns kan detta leda till frustration hos både vägledare och sökande.

Peavy förklarar det som kallas för emancipatoriskt tema inom vägledning som fokuserar i stället på att identifiera och övervinna både interna och externa begränsningar, och erbjuder ett mer progressivt och rättvist tillvägagångssätt (Peavy 2003, s. 188–189).

Peavy beskriver att konstruktivistisk vägledning byggs på att tolka och förstå individers erfarenheter och beteende i deras kulturella sammanhang som har visat ett lovande resultat inom interkulturell vägledning. Genom att vara öppen för olika perspektiv, ta hänsyn till kulturell kunskap, främja ett samarbete och stärka klientens förmågor, underlättar konstruktivistiska principerna effektiviteten av interkulturella vägledning situationer (Peavy 2003, s. 188–189).

Han lyfter även fram olika kulturella frågor som är centrala för interkulturell vägledning såsom kommunikationsstilar, missförstånd, tystnad, självbild, turtagning och avbrott i samtal. För att kunna lyckas med interkulturell vägledning är det viktigt att förstå och respektera kulturella skillnader i kommunikationsstilar och tolka dem på rätt sätt (Peavy 2003, s. 190–194).

2.4 Språkbarriär: en avgörande utmaning för nyanlända

Sabri Dogan och Yahyahan Aras (2022) diskuterar i sin artikel olika utmaningar som nyanlända i Turkiet står inför. Dessa utmaningar är starkt förankrade i omgivningsdynamiken och en rad olika faktorer som etnicitet, kultur, språk, fattigdom, ras, språk och psykologi. Genom att ha sammanställt ett antal studier inom området har dessa utmaningar klassificerats i fyra olika huvudområden: språksvårigheter, begränsad tillgång till utbildning och ekonomiskt kapital,

problem relaterade till rasism och kulturell anpassning samt psykiskt hälsoproblem. Fokus ligger på att förstå och diskutera dessa utmaningar med avseendet på nyanlända i Turkiet (Dogan & Aras 2022, s. 968).

Dogan och Aras (2022, s.968) menar att ett av de betydande problemen som nyanlända står inför är språkbarriären. Att lära sig ett nytt språk är en av de främsta utmaningar som kan leda till sämre akademisk framgång och sämre tillgång till högre utbildning. Nyanlända som börjar skolan utan att behärska språket som undervisningen sker på står inför stora svårigheter att uppnå fullständig förståelse. Att inte kunna kommunicera på det dominerande språket kan social isolering uppstå bland nyanlända. Deras motivation och mentala hälsa påverkas, och deras karriärmöjligheter kan begränsas. Författarna förklarar att nyanlända lider ofta av psykisk ohälsa, såsom depression och ångest. De upplever också ofta olycka, brist på vänskap och isolering. Detta kan bero på olika stressfaktorer såsom övergången från skola till arbetslivet. Nyanlända står även ofta inför ekonomiska utmaningar på grund av olika faktorer såsom socioekonomisk status och utbildningsbakgrund. Vissa hoppar av skolan därför de vill arbeta och försörja familjen, vilket påverkar deras akademisk framgång. Nyanlända saknar även kännedomen kring skolregler och sociala förväntningar, där den sociala acceptansen begränsas. Författaren hävdar att vägledaren som arbetar med nyanlända bör använda ett omfattande tillvägagångssätt för att främja deras välbefinnande och framgång i skolsystemet (Dogan & Aras 2022, s. 969).

Rasism är en till utmaning som nyanlända står inför. Nyanlända möter nästan dagligen rasbeteckningar och kategoriseringar detta resulterar med låg självkänsla, låg akademisk framgång i skolorna och höga avhopp. Utanförskapet kan också leda i vissa situationer till gängrelaterade aktiviteter. Nyanlända känner en press att de behöver offra vissa aspekter av sin kultur och identitet för att anpassa sig till den nya kulturen. Detta ökar deras stress och leder till ensamhet och isolering vid hantering av lektioner samt läxor. Kulturell anpassning är svårt för nyanlända som måste hantera stigmatiseringen av att vara annorlunda baserat på språk, etnicitet och hudfärg. De känner en stor utmaning att behöva navigera mellan två olika världar när de rör sig mellan hem och skola. Vissa nyanlända föredrar integrationsstrategin som innebär att de värdesätter och skyddar sin egenkulturella arv samtidigt som de anpassar sig till och engagerar sig i den nya kulturen. Individer som integrerar sig visar betydligt bättre prestation (Dogan & Aras 2022, s. 969–970).

2.4.1 Rekommendationer för studie- och yrkesvägledare

Dogan och Aras (2022, s. 971–972) förklarar att utifrån en kvalitativ studie har det visat sig att majoriteten av invandrarelever har dokumenterat negativa erfarenheter med sina vägledare. Studien har visat att dessa individer ofta har upplevt att vägledarna inte är tillgängliga vid behov och att vägledningen har varit ofullständig eller olämplig. Språkbarriären har varit en anledning till att relationen mellan den sökande och vägledaren har försämrats. Trots detta påpekar författarna att det finns andra studier som visar motsatsen.

Vägledarna står inför många utmaningar när det gäller att vägleda nyanlända, särskilt när det gäller att tillgodose deras utvecklingsbehov, hantera kulturella skillnader och överkomma språkbarriärer. Trots hindren som finns kan tidigare erfarenheter med andra nyanlända hjälpa vägledaren att utveckla en ökad förståelse för deras känslomässiga och sociala behov. Genom att vägledarna arbetar kulturellt känsligt finns det potential att göra en positiv skillnad i invandrarelevs liv (Dogan & Aras 2022, s. 971–972).

Författarna nämner olika rekommendationer för studie- och yrkesvägledare i sin artikel utifrån Turkiets professionella vägledning. Det förklaras att vägledarna bidra med att utveckla den kulturella kompetensen, för att göra det bör de förstå och identifiera nyanländas unika behov genom att ständigt reflektera över eventuella förutfattade meningar och fördomar. Vägledarna ska även bidra med att skapa en inkluderande miljö där nyanlända ska känna sig trygga och välkomna. Nyanlända ska inte tvingas att anpassa sig, utan vägledaren ska hjälpa eleverna att behålla deras egen kultur samtidigt som de integreras i det nya. Dessa olikheter ska inte ses som en begränsning utan det bör värdesättas för att de ska känna sig inkluderat och kan prestera bra i skolan. Vägledaren ska behöva förstå att språkutveckling är en komplex process som kräver olika nivåer av språkfärdighet. Att klassificera nyanlända som saknar motivation eller kognitiv förmåga på grund av språksvårigheter kan vara både orättvis och felaktig. Detta pekar på att de inte tar hänsyn till den komplexa språkprocessen och dess inverkan på elevens prestation (Dogan & Aras 2022, s. 973–975).

2.5 Sammanfattning

Sammanfattningsvis visar tidigare forskning olika aspekter av vägledning för nyanlända. De lyfter att förståelsen för kulturella, språkliga och sociala faktorer är avgörande för att utföra en effektiv vägledning. Studie- och yrkesvägledarna bör anpassa sitt stöd efter den sökande individuella behov samt skapa en inkluderande miljö. En ökad kompetens och medvetenhet bör finnas hos vägledarna för att lyckas övervinna olika utmaningar, främst språkbarriärer och kulturella skillnader. Det krävs att vägledarna ska ha en helhetssyn, stort engagemang och kulturella förståelse för en effektiv vägledning. Dessa undersökningar lyfts fram av intresse i relation till att vi vill undersöka och belysa vilka strategier och resurser använder studie- och yrkesvägledare för att stödja SFI-elever i deras övergång.

3 Teori

I följande kapitel redogörs teorin som har används i denna studie. Teorin som har tillämpats för att analysera uppsatsens empiriska material är Careership teorin och bärande begreppet är handlingshorisont.

3.1 Careership

Phil Hodgkinson och Andrew C. Sparkes (1997, s. 31) förklarar att Careership är en sociologisk teori vars syfte är att förklara hur människor fattar och formar beslut om sina framtida karriärer. Careership beskriver hur man som individ blir påverkad av sociala, individuella, institutionella samt globala förutsättningar och kulturella påverkansfaktorer. Då individen blir påverkad av sin omgivning och andra event som händer i livet. Hodgkinson (2008) Förklarar hur Carrership inte är en linjär process som många gamla litteraturer som framhållits i äldre studier på området. Hodgkinsons och Sparkes data visade i stället att bara några få hade en linjär process fastän de följde dessa individer i 18 månader. I stället visade deras data att karriärutvecklingen bröts eller tog en annan riktning på grund av vändpunkter i livet samt att dessa bara kunde identifieras efter att det hade hänt (Hodkinson 2008, s. 9). Dessa brytpunkter kan orsakas på grund av till exempel sociala eller kulturella påverkansfaktorer.

Hodkinson och Sparkes (1997, s. 30) har byggt vidare på habitus och fält från den franske sociologen Pierre Bourdieu. Genom att integrera habitus begreppet tar de hänsyn till hur sociala nätverk och kulturella traditioner påverkar individernas karriärval. Studie- och yrkesvägledare är en del av den institutionen som undersöks i studien, det vill säga Komvux och är därmed en faktor som kan påverka individernas beslut. Hodgkinson och Sparkes (1997, s. 33) förklarar hur individens personliga erfarenheter kan komma från ställen som tidigare arbete eller praoplatser som lyckats påverka individens syn på sina framtida studie- och yrkesval. Synen på framtida studie- och yrkesval är tydligt påverkat av dennes omgivning, känslor och sociala bakgrund.

3.2 Handlingshorisont

Hodkinson (2008, s. 5) bygger på Bourdieus begreppet "fält" vid en spelplan där olika aktörer med olika mål och resurser interagerar. Varje fält har sina egna spelregler och dynamik. Centralt för fältteorin är förståelsen att alla sociala miljöer man befinner sig i är dynamiska, komplexa samt består av samarbetande och ojämlika krafter (Hodkinson 2008, s. 6). I dessa ojämna samarbetande krafter ingår bland annat, storleken på sysselsättningsområdet på alla geografiska platser, interaktioner mellan arbetsgivare, utbildningsanordnare, lokala, regionala, nationella och internationella arbetsmarknader och produktionsrelationer. Dessa influensers av olika sociala strukturer som klass, kön, etnicitet och ålder (Hodkinson 2008, s. 6). När en individ tar beslut om sin karriär utgår denne från sin handlingshorisont då det är utrymmet där beslut tas.

Handlingshorisonten påverkas av olika faktorer, inklusive individens personlighet, erfarenheter, kunskap och omständigheter. Handlingshorisonten kan antingen begränsa eller bredda individens uppfattning om vad som är möjligt inom det angivna fältet. Att utöka ens handlingshorisont bidrar till att fatta välgrundade beslut och nå långsiktiga mål. Ju större handlingshorisont är, desto större utrymme har man att fatta beslut, eftersom man har kapaciteten att tänka och planera långsiktigt. Olika yttre faktorer som bland annat familj, utbildning, institutioner, studie- och yrkesvägledare och kultur är en direkt påverkan på vår handlingshorisont (Hodkinson & Sparkes 1997, s. 36–37).

3.4 Sammanfattning

Careership teori och handlingshorisont behandlar olika faktorer som kan hjälpa med att ge en förklaring till hur studie- och yrkesvägledare arbetar för att stödja nyanlända i deras övergång från SFI till andra studier eller arbete genom att belysa olika strategier och resurser. Teorin samt begreppen bidrar till att rama in studiens syfte och kommer bearbetas i analysen.

Careership teorin av Hodkinson och Sparkes och Social Cognitive Career Theory täcker flertalet områden inom karriärteori och har betydelsefulla begrepp som kan hjälpa att förklara olika vägar som nyanlända elever kan ta samt hur studie- och yrkesvägledare arbetar med nyanlända. Genom att ta hjälp av begrepp som, pragmatiskt rationellt beslutsfattande, handlingshorisont, brytpunkter, valmodellen kan det bidra till en nyanserad undersökning. Begreppen som används kommer att bearbetas i analysen.

4 Metod

I nästkommande kapitel beskrivs metodval, urval, datainsamling, analysform och etiska ställningstagande som har tillämpas i studien.

4.1 Metodval och metoddiskussion

Syftet med uppsatsen är att undersöka och belysa vilka strategier och resurser använder studie- och yrkesvägledare för att stödja nyanlända i deras övergång från SFI till andra studier eller arbete. Denna uppsats är baserad på en kvalitativ studie där frågeställningarna besvaras med hjälp av semistrukturerade intervjuer. Dessa intervjuer gjordes digitalt på plattformen zoom vilket gav oss fördelen att intervjua studie- och yrkesvägledare i hela Sverige samt möjligheten att spela in intervjuerna i video format. Nackdelen med zoom var det tekniska då det vid flera tillfällen försvann bilden eller rösten vilket kunde förlänga intervjutiden, trots detta kunde problemet till slut lösas och intervjun genomfördes på ett effektivt sätt. Metoden valdes då vi ville gå in i djupet kring uppsatsens syfte och frågeställningar vilket en kvalitativ metod ger möjligheten till det. Fördelarna med en kvalitativ metod är att man får en mer detaljerad analys av en komplex situation. Till exempel information om den intervjuades känslor, attityder, värderingar med mera, samt ges möjligheten att samla en hel del information från varje enskild person som intervjuas (Bibik m.fl. 2003, s. 12). Att använda sig av en kvalitativ metod gör det svårare för informanten att drar sig undan från en intervju jämfört med kvantitativ metod där många kan låta bli att fylla i enkäten. Man kan även snabbare rätta ut missförstånd som kan uppstå (Larsen 2018, s. 36).

Nackdelen med en kvalitativ metod och semistrukturerade intervjuer är att det är väldigt tidskrävande att utföra intervjuerna, transkribera, förenkla datamängden osv. Man kan inte heller generalisera svaren då endast ett litet antal personer intervjuas (Bibik, m.fl. 2003, s. 13). Kvalitativ metod kan även ge en kontrolleffekt. Det kan uppstå att informanten svarar beroende på vad hen

tror att intervjuaren gärna vill höra. De kan även anpassa svaret för att göra ett gott intryck eller för att inte visa sin okunskap (Larsen 2018, s. 37). Nackdelar kopplat till våra egna frågor i intervjuguiden (Bilaga 2) är att vägledarna kan känna sig obekväma att prata om och besvara frågorna som behandlar kulturskillnader, olikheter mellan olika samhällsgrupper, nyanländas möjligheter och begränsningar.

4.2 Urval av undersökningsenheter

Studiens empiriska material baseras på sex intervjuer med sex olika studie- och yrkesvägledare som arbetar med sfi-elever på vuxenutbildning inom olika kommuner runt om Sverige. Larsen (2014), talar om icke-sannolikhetsurval där hon förklarar olika sätt att välja ut personer till undersökningen. Urvalsmetoden som användes till studien är självselektion och snöbollsmetoden. Självselektion metoden innebär att de blivande informanter själv bestämmer om de vill vara med i undersökningen (Larsen 2014, s. 77–78). Vi började med att söka upp olika vuxenutbildningar där flertal studie- och yrkesvägledare kontaktades via mejl och blev efterfrågad om de vill delta. Enligt Larsen (2014, s. 78) innebär snöbollsmetoden att forskare tar kontakt med personer som hen antar besitta goda kunskaper. Dessa kontaktade individer ger sedan i sin tur förslag på rätta personer som kan vara värt att prata med. Snöbollsmetoden användes då när vägledarens e-postadress inte fanns på vuxenutbildnings webbsida utan enbart verksamhetens e-postadress var tillgänglig. På så vis skickade vi mejlet till den initiala mottagaren, som sedan vidarebefordrade det till rätt person. Inget intresse för könsfördelning fanns utan vi enbart fokuserade på att få intervjuva vägledare som besitter relevanta information och erfarenhet för studiens syfte. Mejlet baserades på en beskrivning av oss skrivare, vad vi pluggar till, syfte med arbetet, vad vi ämnar undersöka under intervjun och de etiska ställningstagande. Vägledarna förstod studiens ändamål, etiska aspekter och tackade ja vid deltagandet.

4.3 Datainsamling

Datainsamlingen har genomförts genom att intervjua studie- och yrkesvägledare via videosamtal på plattformen Zoom. Efter att ha tagit emot godkännandet från informanterna spelade vi in alla intervjuer och därefter transkriberades de delarna som berörde vårt syfte. För att utforma frågorna i intervjuguiden har vi utgått från uppsatsens syfte och frågeställningar samt tidigare forskningen vi hittat inom området. Vi identifierade olika centrala tema och frågeområden som behöver utforskas för att uppnå syftet med studien. Därefter formulerade vi frågor som fokuserar på olika teman där vi fångar in vägledarnas perspektiv, strategier, resurser och bemötande som de utgår ifrån i sitt arbete med nyanlända elever. Före intervjutillfällena gick vi igenom frågorna för att kontrollera att inga frågor är för känsliga, svårförstådda och om vissa behöver utvecklas eller omformuleras. Under intervjuerna har vi följt den förutbestämda intervjuguiden för att säkerställa att alla frågeområde behandlas. Vi har turats om att observera och intervjua och vi ställde även följdfrågor vid behov. Vi var öppna för nya synvinklar under intervjugång men ändå förhållit oss till frågorna för att inte sväva i väg utanför ramen. Som tidigare sagt så har vi använt oss av semistrukturerade intervjuer och anledning till det är att den bygger på både ostrukturerade och strukturerade frågor vilket erbjuder en större marginal. Trots att vi hade en förutbestämd intervjuguide, anpassade vi oss till den individuella berättelsen från varje informant. Detta förklarar Larsen (2014, s. 119) där hon menar att vid semistrukturerade intervjuer är man flexibel när det gäller ordningsföljd även om man har en färdig mall.

Att utföra kvalitativa intervjuer gör det lättare att säkerställa validiteten då man ha möjligheten att gå på djupet och ställa nya frågor eller följdfrågor (Larsen 2014, s. 27). Validitet enligt Kvale och Brinkmann (2014, s. 296), innebär att det som avses att undersökas faktiskt blir föremål för undersökning. Larsen (2014, s. 81) i sin tur förklarar att man kan förbättra validiteten genom att omformulera frågor under undersökningens gång. När flera forskare genomför samma undersökning där resultatet blir liknande ökar reliabiliteten, vilket innebär att undersökningen är tillförlitlig (Kvale & Brinkmann, 2014, s. 294). Efter att ha läst Kvale och Brinkmann samt Larsen böcker tar vi med oss vikten av validitetens och reliabilitetens betydelse, utifrån det bedömer vi att våra informanter svar är ärliga. Faktumet att flera intervjupersoner har gett liknande svar, samt att tidigare forskning stödjer dessa svar stärker vår bedömning. Vi tror även att hade våra informanter haft intervju med andra forskare så hade de gett liknande svar, vilket indikerar god reliabilitet.

4.4 Analysform

Vi har valt att använda oss av delanalys. Att använda sig av delanalys innebär att ordna och sortera materialet (Larsen 2014, s. 104). Efter att ha transkriberat det empiriska materialet har vi kategoriserat de relevanta delarna i fyra olika teman: *resurser, strategier, bemötande samt möjligheter och begränsningar*. Efter att ha tematiserat olika delar kunde vi leta fram alla citat som passar in under den specifika rubriken. Genom att använda delanalys kunde vi få en överblick över vad vägledarna har sagt om samma tema. Detta gjordes med noggrannhet där vi gick genom transkriberingen flera gånger för att säkerställa att vi har tagit med oss nödvändiga information.

4.5 Etiska ställningstaganden

I vår kvalitativa forskningsmetod har vi hållit oss till de fyra forskningsetiska huvudkraven inom humanistisk-samhällsvetenskap. Dessa fyra principer är, *informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet*. Dessa har varit vägledande för vår forskning (Vetenskapsrådet 2002, s. 4–14).

Vi förberedde intervjupersonen genom att informera dem i förväg om vår studie, dess syfte och om de hade några invändningar mot att intervjun spelades in (Vetenskapsrådet 2002, s. 7). Vi gjorde det också tydligt att deltagandet var helt frivilligt och att personen hade rätt att avbryta när som helst under intervjun (Vetenskapsrådet 2002, s. 9). När det gäller konfidentialitetskravet betonade vi att alla personliga och känsliga uppgifter behandlas med sekretess (Vetenskapsrådet 2002, s. 12).

Den sista principen, nyttjandekravet, förklarades för intervjupersonen att deras information enbart skulle användas för uppsatsen och att materialet skulle raderas efter att uppsatsen hade granskats och godkänts (Vetenskapsrådet 2002, s. 14). Vårt främsta mål var att skapa en trygghet känsla för intervjupersonen och att skydda deras identitet. Därför har vi valt att presentera intervjupersonerna anonymt.

Som sagt de fyra olika etiska ställningstaganden presenterades både i mejlmeddelandet samt under intervjutiden. Vi har även valt att benämna våra intervjupersoner med fiktiva namn för att

göra det enklare för läsaren att följa med i resultaten av uppsatsen. Syftet med fiktiva namn är enbart för att skydda våra intervjupersoner integritet och anonymitet samt göra det enklare för läsaren. Vi valt att använda oss av engelskinspirerade namn. Våra intervjupersoner är *Catherine, Amber, Bianca, Danielle, Elena och Fiona*. Dessa sex färdigutbildade studie- och yrkesvägledare har arbetat med nyanlända elever olika länge, allt mellan ett år och femton år.

5 Resultat

I följande kapitel presenteras resultatet tematiskt av det empiriska materialet. Det första temat berör resurserna som studie- och yrkesvägledare har tillgång till. Andra temat är vilka strategier använder sig vägledarna av. Tredje temat är kring hur upplevs bemötandet mellan informanterna och nyanlända. Sista temat är vägledarnas uppfattning kring vilka möjligheter och begränsningar har nyanlända.

5.1 Resurser och metoder för vägledning av nyanlända SFI-elever

Alla vägledare använder sig av presentationer, digitala verktyg, aktivitetshjul, samtal och gruppvägledning. Dock finns det en variation i vilka aktiviteter och metoder som används för att stödja eleverna då alla institutioner inte använder exakt samma. Catherines verksamhet erbjuder extra skrivträning och språkkaféer medan Biancas och Danielles fokuserar på individuella möten och samarbete med lärare och andra aktörer. Ambers verksamhet erbjuder möjlighet till praktik. Tillvägagångssätten skiljer sig åt, där vissa verksamheter använder aktiviteter och övningar för att hjälpa eleverna att utforska olika yrken och hitta sin väg, medan andra fokuserar mer på presentationer och individuella samtal.

När vi frågade dem vilka resurser de tycker saknas i deras institutioner fick vi lite olika svar. Fiona önskar att det fanns bättre förutsättningar att ge eleverna språkstöd i form av flerspråkiga studievägledare och ökad tillgång till tolkar. Många hade också önskan om att kunna vara mer närvarande fysiskt och kunna besöka eleverna oftare, allmänt vara mer närvarande för elevernas skull.

Vanliga aktörer som studie- och yrkesvägledare som jobbar med SFI har samarbete med lärarna. Alla våra intervjupersoner har uttryckt att de är nöjda med samarbetet med lärarna och att allt funkar som det ska då lärarna är väldigt engagerade. Utöver lärarna samarbetade de med aktörer som Arbetsförmedlingen, Centrala studiestödsnämnden, praktiksamordnare, matchning centrum

och socialtjänsten. Med dessa aktörer känner vägledarna att samarbetet är lite mer komplicerat jämfört med lärarna. Danielle berättar om sin erfarenhet med att allmänt samarbeta med människor:

Man får alltid tänka så här när man ska samarbeta med människor. Du kan inte förändra världen. Det har jag lärt mig. Häng på de som vill och så kör man där och sen sprider det här sig.

Hon beskriver att samarbetet är väldigt personbundet:

Då är det någon som är bra på Arbetsförmedlingen som ser det här att man kan teamworka (samarbeta). Men så byts den ut och så kommer någon ny som läser reglerna på något annat sätt.

5.2 Studie- och yrkesvägledare strategier för att stödja nyanlända SFI-elever: utmaningar och metoder

Intervjupersonernas arbetssätt med vägledning för elever inom SFI är att bygga och underhålla relationer med eleverna för att förstå deras individuella behov och mål på djupet. Genom att skapa en tillitsfull och öppen miljö kan de bättre vägleda eleverna mot sina framtida mål. En annan viktig aspekt som de lyfter fram är informationsförmedling, där de lägger stor vikt att informera eleverna om olika möjligheter och krav som är relevanta för deras karriärvägar och studier. De stödjer nyanlända genom processen att validera tidigare utbildningar i universitets- och högskolerådet samt olika karriärmöjligheter efter avslutad SFI diskuteras. Genom individuella samtal tar de sig tid att planera och diskutera studieplaner och karriärmål med eleverna. Vägledarna tar även hänsyn till personliga omständigheter som kan påverka elevernas studieframgång, såsom ekonomiska förutsättningar och familjeförhållande. Vidare strävar de alla efter att skapa en stödjande och trygg miljö för nyanlända. Genom att tillhandahålla korrekt och pålitlig information från trovärdiga källor bidrar de till att elevernas får känslan av tillit och säkerhet. Detta skapar en grund för en effektiv vägledningsprocess där eleverna känner sig hörda och sedda i sin framgång mot sina mål från SFI till andra studier eller arbete. Catherine har sina egna vägledningslektioner med en SFI-grupp medan Amber och Fiona arbetar med gruppinformationstillfällen. Vägledarna ger generell

information om livet efter SFI och betonar vikten av att eleverna tar eget ansvar för sina studier och karriärmål samt inkluderas det en del administrativa uppgifter.

När det kommer till strategier för kommunikation på grund av språkbarriären önskar alla vägledare att underlätta förståelsen och kommunicera effektivt med eleverna. De använder sig av olika metoder för att övervinna språkbarriären, inklusive att prata långsamt, använda kroppsspråk och gester, Google translate, rita på tavlan eller papper och använda enkla ord. Dessutom är de alla öppna för att använda externa resurser vid behov såsom telefontolk eller modersmåls hjälp för att underlätta kommunikationen när det behövs. Elena och Bianca använder sig av professionella tolkar eller språkstödare medan Catherine, Amber och Danielle, föredrar att undvika att använda tolk och i stället förlita sig på andra metoder, som kroppsspråk och enkel kommunikation. Både Danielle och Fiona poängterar vikten av att vara lösningsorienterad och anpassa sin kommunikationsstil för att säkerställa att eleverna förstår.

Genom erfarenheten har vägledarna märkt att man ska ta särskilt hänsyn till förståelsen för olika faktorer. Informanterna förklarar att med nyanlända behöver de ganska ofta förklara olika område då de har en helt annan syn på hur saker och ting fungerar på grund av kulturskillnaden, mycket information krävs. De har även förstått att nyanländas kulturella skillnader och förväntningar på utbildning och arbete resulterar till att i vissa kulturer kan det vara ovanligt eller svårt att studera eller byta karriär vid en äldre ålder. Förväntningarna från familj och samhälle kan vara annorlunda och i vissa fall begränsande för äldre studenter eller arbetssökande. Vidare betonar de vikten av att undvika förutfattade meningar när man arbetar med olika kulturer och att i stället fokusera på att lyssna och anpassa sig till individuella behov och erfarenheter. Catherine förklarar att:

De har ju alltid så bråttom och det gäller väl alla liksom... De vill bli klara nu! Vill du till jobb nu? Och att förklara det här med att du kan studera någonting annat senare. Det här är inte det du kommer göra. Väljer du den här vägen så är det inte kört för den andra vägen utan du kan byta karriär och man kan utbilda sig även när man är gammal i Sverige. Och också det här att de är rädda för att välja. Tänk om jag vill göra något annat sen. Du kan ju faktiskt göra något annat sen.

Detta anses som en faktor att oftast nyanlända väljer den snabbaste vägen för att etablera sig i arbetsmarknaden i stället för att hamna i flera års studier. I sina svar betonar alla sex respondenter vikten av att vara flexibel och anpassningsbar i arbetet med vägledning. Genom att vara öppna för

förändringar och nya situationer kan de effektivt möta individuella behov och utmaningar. Dessutom reflekterar de över hur deras vägledningsmetoder har utvecklats och förändrats över tiden. Genom att vara självkritiska och öppna för att utveckla sina tillvägagångssätt kan de ständigt förbättra sitt arbete och öka sin effektivitet. En annan gemensam nämnare är vikten av att skapa förutsättningar för individens eget beslutsfattande och ansvarstagande. Vägledarna identifierar behovet av att förstå och anpassa sig till den enskilda individens erfarenheter, behov och bakgrund. Att ta hänsyn till varje persons unika situation och förutsättningar kan detta skapa en mer meningsfull och effektiv vägledning. Elena reflekterar över att ha gått från att använda tydliga vägledningsmodeller till en mer avslappnad och flexibel approach, samtidigt som hon betonar vikten av att återvända till dessa modeller för reflektion. Danielle diskuterar skillnaden mellan att ge råd och att skapa förutsättningar för individens eget ansvarstagande och beslutsfattande. Hon tar också upp hur hon anpassar sitt vägledningsarbete för att möta behoven hos nyanlända och personer med annan kulturell bakgrund.

Att vägleda nyanlända kontra inrikes födda kan skilja sig i olika område. När det gäller SFI-elever läggs det lite mer tid än vad man skulle gjort med inrikes födda. Med nyanlända känner vägledarna ett extra ansvar att se till och dubbelkolla om eleven har förstått informationen och gjort det som behövde göras. De anser att det är viktigt att ha förståelse för individuella livssituationer och förväntningar. De flesta informanter anser att det är en utmaning att förklara det svenska utbildningssystemet för nyanlända och hur vissa kan ha svårt att acceptera ett annat alternativ än deras uppfattning av traditionella universitetsstudier. Generellt tycker vägledarna att nyanlända behöver mer stöd än inrikes födda. Elena förklarar att när man träffar elever som är nyanlända och kommer från olika länder, olika kulturer, olika åldrar så skiljer sig det både språkmässigt och kulturellt. Språkmässigt måste man tänka på hur man formulerar sig, använda enklare ord, bilder, takten på hur man pratar. Medan vid kulturella skillnader ska man ta hänsyn till olikheterna för att kunna erbjuda en effektiv vägledning. Fiona förklarar att inrikes födda känner till skolsystemet jämfört med nyanlända, därför behöver de inte förklara den biten utan snarast förklara nya regler som man behöver ta hänsyn till. Catherine nämner även att inrikes födda kan sakna kunskap om arbetsmarknaden och utbildningssystemet och behöver stöd att navigera detta men inte i lika utsträckning som nyanlända. Utifrån Danielles stora erfarenhet anser hon att nyanlända är en väldigt tacksam målgrupp men en nackdel som hon nämner vid vägledning av utrikesfödda är att:

Jag blir inte lika bra vägledare när jag ska köra på engelska som när jag ska ta det på svenska. Det kan vara en nackdel eftersom jag inte är lika bekväm med engelskan. Så den blir lite mer stolpig tyvärr. Så det är ju en nackdel.

5.3 Hur vägledare hanterar kulturella skillnader och stöttar nyanländas karriärval

Alla vägledare är medvetna om att elevernas studieval kan påverkas av deras sociala och kulturella bakgrunder. De tar hänsyn till detta vid samtal med eleverna. De har nämnt att det finns könsspecifika och kulturellt betingade förväntningar på olika yrken. Vägledarna arbetar aktivt för att reducera dessa stereotyper och väljer att i stället presentera ett brett spektrum av yrkesalternativ för eleverna för att vidga deras perspektiv. Vissa vägledare diskuterar hur vissa yrken kan uppfattas som mer statusfyllda än andra, baserat på elevernas sociala och kulturella bakgrunder. Danielle förklarar att:

De flesta som kommer, de ska läsa natur. Det ska bli advokat... Advokater, det är läkare, det är jurister, höga, alltså banktjänst... Det är deras fina yrken, men i Sverige har vi inte riktigt så. Alltså det är bredare... Här märker jag att det nästan alla tycker. Det är ett arv. Men här kan ju några tycka att politiker är jättebra och några bara skulle aldrig bli det. Alltså jurister, nej... det skulle aldrig bli. Alltså det är inte samma.... Så det är ju stor skillnad att det är dels sina egna som man har fått säkert hemifrån. De är starka. Det kan sitta någon och man ser så här, du har F i fysik... Du ska fortsätta läsa mot natur. Varför ändrar du inte till samhällsprogrammet? För det kan man göra i vuxenutbildningen. Så du slipper de här ämnena. Det är bara de som är F i. Nej, det är så. En del kan ju göra det efter ett tag också, men det är så djupt rotat.

Påståendet visar på att vissa yrke har högre status än andra beroende på kulturen man kommer ifrån. Danielle lyfter även fram hur vissa elever kan känna sig pressade av familjens förväntningar och därmed begränsas i sina val. Amber i sin tur påpekar att vissa elever väljer den kortare vägen på grund av deras livssituation och den pressen de står inför. Hon berättar att:

Det kan finnas en stor press på dem själva, men också att vissa kanske väljer den kortare vägen fast att de hade kunnat gå längre om de hade velat lägga mer tid på

det. Eller just med de som väljer en kortare väg. Det tänker jag så här... Om jag har familj och barn och betalar. Jag kan inte plugga i fyra år till. Jag måste liksom ta en kortare väg och få jobb. I de andra fallen med de yngre så tänker jag att det kanske handlar om att. Det kanske finns en förväntan på att man ska göra det bästa av situationen när man kommit hit liksom. Å andra sidan så hade jag det också liksom. Alltså en press av att alltid prestera mitt bästa. Men jag tänker att det kanske kan ha något med det att göra liksom.

Bianca förklarar att:

Nej men att det är rätt påtagligt att och speciellt tycker jag när det är lågutbildade elever med kort utbildningsbakgrund. För jag tycker när man möter högutbildade så är det helt annorlunda. Då är det inte alls, då syns inte de här gränserna eller uppdelningen alls. Men det är mer när det är lågutbildade tycker jag som de drar sig mer till att ja men de har lagat mat hemma eller de har sytt kläder hemma och passat barnen att det är den typen de vill fortsätta med liksom.

Detta tyder på att nyanlända kan känna sig begränsade av sin tidigare utbildningsnivå och därför väljer de kortare vägarna till arbete. En till faktor som Elena lyfter fram är att kvinnor speciellt undviker vissa yrke på grund av religiösa skäl.

Vid framtidsplaner tar vägledarna hänsyn till nyanländas personliga situation och erfarenheter. Nyanländas motivation och syn på sin framtid är varierande. Vissa är optimistiska och ser möjligheter till utveckling och framsteg, medan andra kan känna sig avvaktande eller frustrerade på grund av utmaningar såsom bristande självförtroende och språkbarriärer. Osäkerheten bland nyanlända är ganska stor och detta kan leda till att de kan tappa motivationen när de stöter på hinder eller upplever avslag. Vägledarna nämner även att eleverna upplever en oro på svårigheterna som de upplever på arbetsmarknaden, inklusive problem med att få jobb trots erfarenhet eller utbildning. Informanterna anpassar sin vägledning beroende på individens attityd och motivation. Vägledarna har genom erfarenheten observerat skillnader baserat på livssituation och ålder. Äldre eller mer etablerade elever vill gärna komma snabbt ut i arbetslivet för att kunna försörja sig själva eller sin familj. Yngre anser har mer tid och utrymme att sträva mot sina drömjobb eller högre utbildning. En till faktor som påverkar deras syn på framtiden är den ekonomiska situationen och de praktiska förutsättningarna. Vissa känner sig redo att göra kompromisser eller ta lån för att ha råd att plugga, medan andra kan känna sig begränsade på grund av deras resurser och livssituation.

För att vidga elevernas perspektiv breddar vägledarna elevernas syn på möjliga studie- och yrkesval och undvika könsstereotypa eller begränsande förväntningar. Vägledarna arbetar med att visa de olika utbildningar och arbetsmöjligheter för både kvinnor och män samt uppmuntrar de nyanlända att själv utforska olika alternativ för sin framtid. Elevernas intresse, språknivå och erfarenheter tas hänsyn till av vägledarna för att ge relevant och effektiv vägledning. Genom att informera eleverna om det svenska skolsystemet, utbildningsmöjligheter och arbetsmarknaden i Sverige får de hjälp att förstå de olika alternativ och kraven inför deras övergång från SFI till utbildning eller arbetsliv. Vägledarna använder olika metoder för att vidga nyanländas perspektiv. Amber till exempel nämner:

En sån grej är ju prova på, då får man testa på alla yrkesutbildningar... Där finns ju allt ifrån bilmekaniker till målare och massa olika. Då får man testa alla de här utbildningarna under en månads tid.

Genom praktik får eleverna prova på nya utbildningar och vidga deras handlingshorisont. Elena nämner hur de tränar på olika moment när det gäller arbete och utbildning tema i skolan. Hon förklarar att:

Det vi brukar börja med, om vi kan utgå från en nybörjargrupp på SFI, när vi började i det temat, vägen till jobb eller utbildning. De i ungefär fyra veckor kring det här temat. Eller vi pratar mycket om att de får berätta om sina bakgrunder vad de kanske har haft för jobb eller vad deras föräldrar har haft för jobb hur deras karriär har sett ut. De får intervjua varandra. Sen går lärarna in mycket på verb och som är kopplade till arbetsmarknaden eller studier, men till exempel jobba, ta rast. Sådana som ska vara kopplade och det är samtidigt att de stärker sin språkutveckling. Ett substantiv kan ju vara en utbildning, en fikarast som är kopplad både till utbildning och arbetsmarknad. Och sen adjektiv som man kan koppla till egenskaper. Hur beskriver du dig själv? Vad är en egenskap? Och kanske koppla det sen då när man går över till att de får skriva personligt brev och cv. Hur skulle du beskriva dig?

Genom att utföra dessa olika metoder och låta SFI-elever arbeta med kamratrespons stödjer vägledarna nyanlända att hitta sin personliga motivation och intresse för att följa en viss utbildning eller karriärväg. Danielle förklarar att det är viktigt när man vidgar handlingshorisonten att vara realistisk då hon anser att de har ett ansvar i att göra en realistisk vägledning.

Samtliga vägledare har en hel del erfarenheter när det kommer till att hantera kulturskillnader under sina samtal med elever. De flesta lyfter fram att de upplever utmaningar när det gäller mäns dominans över sina partner i vissa situationer, vilket kan begränsa själva samtalet då kvinnan inte får friheten att prata och fatta egna beslut. En gemensam strategi som de använder sig av vid situationer är att alltid vända sig till personen som söker vägledning även om en annan individ är närvarande. Vägledarna strävar efter att vara förstående och empatiska gentemot nyanländas bakgrund och de utmaningar de möter upp när de försöker anpassa sig till det svenska samhället. Danielle betonar vikten av att vända på perspektivet för att eleverna ska få bättre förståelse för den hjälp och de möjligheter de får i Sverige. Hennes strategi är:

Man blir också bekväm i vad man får i Sverige. Jag brukar också vända på det. Om jag kommer till ditt hemland. Vad får jag för hjälp om jag kommer? Får jag hjälp att lära mig språket? Nej. Får jag hjälp pengar? Nej. Alltså det här att vända på det för att de också ska få en förståelse och landa i. Vad är det man får här? Alltså det här i att man speglar på något vis och vänder på det och då fattar de själva i sitt tänk att okej vi får ganska mycket.

Med det påståendet vill Danielle få den sökande att förstå att Sverige erbjuder mycket jämfört med andra länder och därför att man ska ta nytta av dessa möjligheter.

5.4 Möjligheter och begränsningar

SFI elever står inför både möjligheter och begränsningar när det kommer till deras studie- och yrkesval i Sverige. Enligt våra intervjupersoner är ekonomiska hinder, kulturella skillnader och språkliga utmaningar bland de vanligaste begränsningarna. Ekonomiska begränsningar är en betydande faktor som påverkar nyanländas möjligheter när det gäller studie- och yrkesval samt är en av orsakerna till att många vill börja jobba direkt i stället för att utbilda sig vidare. Många nyanlända möter också administrativa utmaningar och osäkerheter som kan påverka deras förmåga att fokusera på att lära sig det svenska språket och integreras i samhället.

Trots dessa hinder ser studie- och yrkesvägledare betydande möjligheter för nyanlända SFI elever. Med rätt stöd och engagemang kan de övervinna hinder och skapa en framtid här i Sverige.

Den långa vägen till att nå utbildnings- och yrkesmål är en av de mest tydliga begränsningarna för nyanlända. Tidsaspekten och svårigheten att få sina tidigare meriter erkända är ett annat hinder. Trots detta finns det möjligheter att övervinna utmaningarna med tålmod, engagemang och samhällets stöd.

5.5 Sammanfattning

Resultatet visar att det finns olika former av användningen av resurser och tillvägagångssätt bland vuxenutbildningsinstitutioner. En förbättring kring språkstöd och ökad fysiska träff önskas av informanterna. Samarbetet med lärare anses vara framgångsrikt, medan med andra aktörer kan det vara mer personbundet och komplicerat. Fokuset hos vägledarna inom SFI ligger på att skapa relationer och förmedla relevanta informationer för nyanlända. Det visar sig att de använder sig av olika strategier för att reducera språkbarriären och anpassa sig till individuella kulturskillnader och behov. Trots utmaningarna ser de möjligheter att utveckla sig som studie- och yrkesvägledare och sträva efter att bredda elevernas perspektiv genom olika strategier. Eleverna uppmuntras att själva utforska sina framtidsmöjligheter med stöd av vägledarna. Informanterna tar hänsyn till elevernas sociala och kulturella bakgrund vid samtal och framtidsplan. Olika hinder enligt vägledarna har dykt fram såsom ekonomiska begränsningar, språkliga utmaningar och kulturella skillnader men trots detta ser studie- och yrkesvägledare många möjligheter för nyanlända att skapa framtid i Sverige.

6 Analys

Uppsatsens syfte har varit att undersöka och belysa vilka strategier och resurser studie- och yrkesvägledare använder för att stödja nyanlända i deras övergång från SFI till andra studier eller arbete samt att besvara följande frågeställningar: På vilket sätt arbetar studie- och yrkesvägledare med elevernas övergång från SFI till fortsatta studier och arbetsliv? Vilka resurser finns tillgängliga i verksamheten för att stödja SFI-elever i deras övergång? Och hur arbetar vägledare i vägledning för att vidga elevernas perspektiv? Resultatet kommer analyseras i förhållande till careership-teori och begreppen handlingshorisont.

6.1 Faktorer som påverkar nyanländas karriärbeslut och vägledarens roll

Hodkinson och Sparkes (1997, s. 36–37) förklarar att när en individ tar karriärbeslut utgår denne från sin handlingshorisont då det är ett individs utrymme där beslut tas. Det som påverkar handlingshorisonten är olika faktorer såsom individens personlighet, erfarenhet, kunskap och omständigheter. Dessa omständigheter ser vi i deras möjligheter och begränsningar, som till exempel de ekonomiska hinder. När man går på SFI har man inte rätt till CSN utan det är hemkommunen som ansvarar för elevens skolgång (CSN 2024). Många som går på SFI har bland annat aktivitetsstöd och enligt Arbetsförmedlingen (u.å) måste man tacka ja till de möjligheterna som visar sig om man vill behålla sitt stöd, vilket resulterar i att många blir begränsade i att fortsätta sin utbildning efter SFI och letar i stället efter ett jobb. Utöver den ekonomiska begränsningen är de vanligaste kulturella skillnader samt språkliga utmaningar som begränsar deras handlingshorisont. När en individ tar beslut om sin karriär är utgångspunkten dennes handlingshorisont då det är utrymmet där beslut tas (Hodkinson 2008, s. 5). I det empiriska materialet förklaras det att nyanländas motivation och syn på sin framtid är varierande, vissa är hoppfulla och ser en ljus framtid med olika möjligheter till utveckling och framsteg. Andra kan

känna sig frustrerade eller avvaktande på grund av utmaningar såsom dåligt självförtroende och språkhantering. Det nämns att osäkerheten bland nyanlända är ganska stor och risken att tappa motivationen när de stöter på hinder eller upplever att avslag finns. Vissa elever upplever även en oro för svårigheterna som de stöter på arbetsmarknaden. Vägledarna förklarar att motivationsnivån skiljer sig beroende på individens livssituation och ålder. Äldre vill gärna komma snabbt ut i arbetslivet för att kunna försörja familjen, medan yngre anser har mer tid och utrymme på sig för att plugga vidare. Detta i sin tur kopplas till omständigheterna som Hodkinson och Sparkes (1997, s. 31), förklarar i sin teori där individer blir påverkad av sociala, individuella, institutioner, globala förutsättningar och kulturella påverkansfaktorer. Det som även har lagts uppmärksamhet på är hur vägledning av nyanlända kontra inrikes födda kan skilja sig. Att nyanlända behöver mer stöd och förklaringar av den svenska arbetsmarknaden och utbildningssystemet. Nyanlända saknar bredare kunskap kring utbildningssystem och arbetsmarknad jämfört med inrikes födda, vilket kan påverka handlingshorisonten och valutrymmet då de saknar en hel del kunskaper och behöver tid att få all information.

Vägledarna strävar att vidga nyanländas handlingshorisont och det gör de genom att anpassa sin vägledning beroende på individens attityd och motivation. Ju bredare ens handlingshorisont är desto mer möjligheter och val har man att välja (Hodkinson & Sparkes 1997, s. 36–37). Utifrån vad studie- och yrkesvägledare berättar angående hur de arbetar för att vidga nyanländas handlingshorisont så jobbar de med att vidga elevernas syn på möjliga studie- och yrkesval. Vägledarna försöker undvika könsstereotypa eller begränsade förväntningar utan de fokuserar enbart på att visa nyanlända olika utbildningar och arbetsmöjligheter för både kvinnor och män. En annan betydande begränsning som togs upp under en av intervjuerna är tidsaspekten. Nyanlända upplever att det är svårt att börja om från börja och inte få sina tidigare meriter erkända. De känner att alla år de har lagt på sin utbildning bli som bortkastade och att man måste börja från botten igen när andra uppgifter och ansvar finns i vägen som barn och familj.

I enighet med Careership teori, genom att undvika könsstereotypa diskussioner och enbart fokusera på att vidga elevernas handlingshorisonten, reducerar de olika begränsningarna och ger nyanlända större utrymme för att fatta välgrundade beslut. Vägledarna tar hänsyn till olika faktorer såsom intressen, språknivå och erfarenheter och anpassar deras vägledning till det och detta är för att vidga handlingshorisonten på ett effektivt sätt. Hodkinson och Sparkes (1997) förklarar att olika faktorer som bland annat familj, utbildning, institutioner och omgivning samt förutfattade

meningar är en direkt påverkan på vår handlingshorisont. Våra informanter hävdar att de har koll på dessa faktorer och därför använder de olika metoder för att reducera dess påverkan. Ambers institution använder sig av informellt lärande genom att erbjuda eleverna möjligheten för praktik där de får prova på hur det är att gå olika utbildningar och att jobba i dessa branscher. Genom att delta i praktiska yrkesutbildningar vidgas elevernas handlingshorisont och ges möjlighet att överväga alternativa yrke som de kanske inte tidigare har övervägt. Elena nämner även hur de arbetar i skolan med arbete och utbildning tema under undervisningen för att nyanlända ska utveckla sina kunskaper kring arbets- och utbildningslivet. Alla vägledare informerar mycket om skolsystemet, utbildningsmöjligheter där vissa erbjuder svenska stöd och arbetsmarknaden i Sverige. Vägledarna bidrar med att informera, låta nyanlända att prova på och träna kring arbete och utbildning. Detta i sin tur ger möjligheten för att vidga deras handlingshorisont där de kan hitta nya intresse och fatta välgrundade beslut.

Individens handlingar och val påverkas av deras kulturella och sociala bakgrund. Handlingshorisont kan betraktas som en typ av intern programmering som styr våra tankar, handlingar och preferenser utan att vi är medvetna om det (Hodkinson & Sparkes 1997, s. 36–37). I det empiriska materialet visars det att vägledarna anpassar sitt arbete för att möta behoven hos nyanlända som kommer ifrån olika kulturella bakgrunder. Som tidigare sagt vägledarna använder sig av olika strategier för att övervinna språkbarriären de pratar långsamt, använder kroppsspråk och gester, Google translate, rita på tavlan eller papper, använder enkla ord och boka in tolk vid behov. Informanterna visar förståelse för elevernas kulturella förväntningar. Vägledarna har märkt att man ska ta särskilt hänsyn till olika områden då nyanlända har en helt annan syn på hur saker och ting fungerar i det svenska systemet. Den kulturella skillnaden och förväntningar på utbildning och arbete leder till att i vissa kulturer kan det vara ovanligt eller svårt att studera eller byta karriär vid en äldre ålder. Vägledarna förklarar även att förväntningarna från familj och samhälle kan vara annorlunda och i vissa fall begränsande för äldre studenter eller arbetssökande. Vissa yrken har högre status än andra beroende på den kultur man kommer ifrån. Som teorin careership förklarar anses det som en påverkan i deras framtida val och behov av vägledning då individens kulturella och sociala bakgrund är det som formar synen på arbete och karriär. Vägledarna undviker förutfattade meningar och strävar i stället efter att lyssna och anpassa sig till sökandes individuella behov och erfarenheter. Detta visar på en anpassningsförmåga och förståelse för hur

handlingshorisonten formar individens beteende och perspektiv och inte låta det begränsa vägledningen.

Individens handlingshorisont påverkar deras förmåga att agera självständigt och fatta egna beslut. Vägledarna betonar vikten av att skapa förutsättningar för individens eget ansvarstagande och beslutfattandet. De förklarar ständigt behovet av att förstå och anpassa sig till den enskilde individens behov, bakgrund och erfarenheter. Genom att vägledarna har skapat en miljö där eleverna känner sig sedda och hörda i sin övergång mot sina mål, ger detta möjligheter till att påverkan reduceras och nyanländas framtidsplanering utvecklas. Den starka medvetenheten hos vägledarna om hur nyanlända karriärbeslut påverkas av deras sociala och kulturella bakgrund är centralt inför övergången från SFI till andra studier eller arbete. Nyanlända uppmuntras att vara aktiv deltagare i sin övergång där de får verktyg av vägledarna och andra aktörer för att göra välgrundade beslut.

6.2 Sammanfattning

Det empiriska materialet har behandlats utifrån Careership-teori samt handlingshorisont som lyfter fram olika faktorer som påverkar individens karriärval. Med fokus på hur studie- och yrkesvägledare arbetar med nyanlända, har vi fått en insikt på hur deras karriärval och vägledningsbehov påverkas av deras kulturella och sociala bakgrund. Individer tar sina karriärbeslut utifrån sin handlingshorisont som påverkas av olika faktorer, vilket inkluderar ekonomiska hinder, språkbarriärer och kulturella skillnader. Som svar på, *hur arbetar vägledare i vägledning för att vidga elevernas perspektiv?* Studie- och yrkesvägledarna strävar efter att vidga nyanländas handlingshorisont på olika sätt för att erbjuda ett större utrymme för välgrundade beslut. Olika erfarenheter och individuella behov tas hänsyn till. Vidare för att besvara frågeställningen, *På vilket sätt arbetar studie- och yrkesvägledare med elevernas övergång från SFI till fortsatta studier och arbetsliv?* Vägledarna lyfter fram vikten av att skapa en inkluderande miljö där eleverna känner sig sedda och hörda för att minska påverkan av individens kulturella och sociala bakgrund. De undviker förutfattade meningar och strävar efter att lyssna och anpassa sig till nyanländas individuella behov och erfarenheter. Vägledarna använder sig av olika strategier

för att övervinna språkbarriären, de pratar långsamt, använder Google translate, kroppsspråk, enkla ord och gester, ritar på tavlan eller papper och bokar in tolk vid behov. Till slut som svar på, *Vilka resurser finns tillgängliga i verksamheten för att stödja SFI-elever i deras övergång?* Ambers institution har som resurs möjligheten för praktik där de får prova på hur det är att gå olika utbildningar och att jobba i dessa branscher. Elenas verksamhet undervisar om arbete och utbildning för att nyanlända ska utveckla sina kunskaper kring arbets- och utbildningslivet. Vägledarnas medvetenhet om hur sociala och kulturella faktorer påverkar övergången som informanterna visar på att ha är centralt i Careership-teori. Tillsammans med den stora förståelsen som vägledarna har, uppmuntras nyanlända att vara aktiva deltagare i sin övergång mot studier eller arbete.

7 Diskussion

7.1 Resultatdiskussion

Resultatet visade att trots att alla vägledare använder sig av liknande resurser som presentationer, individuella samtal, digitala verktyg så finns det en viss variation i tillvägagångssättet och vart fokuset ligger hos de olika institutioner. Vissa fokuserar mer på specifika aktiviteter medan andra fokuserar på individuella möten och samarbeten med lärarna. Detta är något som visat sig bero på verksamhetens specifika resurser.

När det gäller samarbeten mellan studie- och yrkesvägledare och andra aktörer som lärare, Arbetsförmedlingen och socialtjänsten, visar det sig att samarbetet är mer komplicerat med externa aktörer än med lärarna. Den effektiva samarbetet med lärarna kan grundar sig i att vägledning är hela skolans ansvar, vilket innebär att all personal bör samverka. Komplikationen kan bero på olika synsätt och prioriteringar hos olika organisationer, vilket kan skapa utmaningar i samarbetsprocessen. Trots detta betonar vägledarna vikten av att samarbeta med andra aktörer för att kunna ge eleverna det bästa stödet som möjligt.

Strategierna som vägledarna använder för att stödja eleverna är inriktade på att skapa relationer med eleverna för att förstå deras individuella behov och mål på en djupare nivå.

Dogan och Aras (2022, s.969) förklarar i sin artikel att vissa hoppar av skolan därför de vill arbeta och försörja familjen, vilket kan påverka deras karriärval och akademisk framgång. De hävdar att vägledaren som arbetar med nyanlända ska ta hänsyn till alla faktorer och använda sig av ett omfattande tillvägagångssätt för att främja deras framgång i skolsystemet. Detta gör våra informanter då de tar hänsyn till elevernas personliga omständigheter som kan påverka deras val och prestation, såsom ekonomiska förutsättningar och familjeförhållanden. Detta är för att skapa en stödjande och trygg miljö för eleverna. Samtliga vägledare har berättat att de har en hel del erfarenheter och kunskaper när det kommer till att hantera kulturskillnader under sina samtal med nyanlända. Detta är en viktig aspekt som Peavy (2003) lyfter fram i sin artikel där han betonar att det inte enbart språkbarriären som begränsar kommunikationen och framgången utan förståelsen

för kulturella skillnader är också avgörande. Peavy förklarar det som kallas för interkulturell vägledning som innebär att navigera mellan två kulturer, sin egen och en sekundär kultur. För att uppnå det så måste vägledaren ha kunskaper om den sökandes personliga och kulturella förväntningar (Peavy 2003, s. 188–189). Utifrån det som våra informanter har berättat i sina intervjuer så visar det tydligt att de har skaffat sig en hel del erfarenheter och kunskaper när det kommer till förståelsen av den kulturella skillnaden.

En viktig del av vägledningsprocessen är att hantera kommunikationssvårigheter på grund av språkbarriärer där Dogan och Aras (2022, s.968) lyfter fram att ett av de betydande problemen som nyanlända står inför är språkbarriären. De beskriver att lära sig ett nytt språk är en av de främsta utmaningar som kan leda till sämre akademisk framgång och det påpekar våra vägledare som en av de begränsningar som nyanlända har. Vägledarna använder olika metoder för att övervinna dessa hinder, såsom att prata långsamt, använda kroppsspråk, använda digitala verktyg och tolkar. Detta kopplas till Sheikhis (2013) avhandling där hon betonar att vägledaren ska visa stöttande samtalshandlingar för att säkerställa att båda parter förstår varandra på samma sätt. Hon nämner att genom att förstaspråkstalaren anpassar sig mellan institutionell och vardaglig samtalsstil underlättas samtalet för andraspråkstalaren (Sheikhi 2013, s. 227–228). Det gör våra informanter när det gäller att förklara olika område såsom utbildningssystemet och arbetsmarknaden. Trots dessa utmaningar betonar vägledarna vikten av att vara lösningsorienterade och anpassa sin kommunikationsstil för att vara säkra på att eleverna förstår. I det empiriska materialet är det tydligt att nyanlända SFI-elever står inför både möjligheter och begränsningar när det kommer till deras framtid i Sverige. Trots det är vägledarna väldigt positiva på att med rätt stöd och engagemang så kan man hjälpa de att övervinna hinder som kan komma att stå i vägen. Dock förtydligas aldrig vad som anses vara rätt stöd och tillräcklig mängd av engagemang av intervjupersonerna då allt är väldigt individuellt för varje sökande.

Genom att vägledare reflekterar över sina erfarenheter och kontinuerligt utvärderar sitt arbete strävar de efter att förbättra sitt arbete för att möta de individuella behoven hos nyanlända elever och hjälpa och handleda de på bästa möjliga sätt.

7.2 Metoddiskussion

Valet av ett kvalitativ studie där frågeställningarna besvaras med hjälp av semistrukturerade intervjuer gav oss en referenspunkt att hålla oss vid och som bidrog till att låta oss få de svaren vi behövde utan att hamna i ett sidospår och prata om annat under själva intervjun. Hade vi i stället använt strukturerade intervjuer, hade vi troligtvis inte fått samma djup i intervjuerna och de svar som vi fick. Dock hade strukturerade intervjuer bidragit med mer konkreta direkta svar, vilket skulle kunna underlätta transkriberingsprocessen som är en av de större nackdelarna med kvalitativ metod. Att transkribera tar väldigt lång tid beroende på intervjuernas längd och antal. Att använda sig av semistrukturerade intervjuer gjorde att intervjun kändes mer naturlig och mer av ett samtal då man kunde ställa frågor och delge information som inte fanns med i intervjuguiden, ibland kändes det mer som ett samtal än en intervju.

Vår plan var till en början att hålla oss till Västra Götalands län vilket visade sig vara väldigt begränsande då vi hade som mål att intervju sex studie- och yrkesvägledare men det finns bara ett bestämt antal institutioner. Som resultat fick vi göra om planen, inga större komplikationer uppkom och den gentänkta antal intervjuer blev inbokade.

Efter att intervjuerna genomfördes ansåg vi att det empiriska materialet vi fått in bidrog med lämpligt underlag för att besvara uppsatsens syfte samt frågeställningar. Samtidigt som vi tycker att materialet är tillräckligt, är vi medvetna om att bedömningen från ett annat perspektiv skulle det ha kunnat ge värdefulla insikter och bredda uppsatsen synvinklar. Därmed har vi förståelse för att fler intervjuer hade kunnat bidra med en större svarsbredd och även mer trovärdighet för uppsatsens resultat.

7.3 Teoridiskussion

Careership teorin av Hodkinson och Sparkes (1997) samt handlingshorisont valdes då med utgångspunkten av studie- och yrkesvägledarnas resurser och strategier fick vi en djupare förståelse på hur olika individer tar sina karriärbeslut. Teorin beskriver hur man som individ påverkas av sociala, individuella, institutionella och globala förutsättningar samt kulturella

påverkansfaktorer. Begreppet handlingshorisont ger oss en förklaring till det utrymmet där beslut tas, vilket inkluderar individens sociala, personliga och kulturella faktorer (Hodkinson & Sparkes 1997). Vi som sagt valt att fördjupa oss på att undersöka och belysa vilka resurser och strategier använder studie- och yrkesvägledare sig av för att stödja nyanlända i deras övergång från SFI till andra studier eller arbete. Utifrån våra frågeställningar så fokuserar vi främst på verksamhetens resurser, vägledarnas strategier samt hur de vidgar nyanländas perspektiv. När vi bestämde oss för att utforska hur man vidgar nyanländas perspektiv, insåg vi att begreppet handlingshorisont skulle vara gynnsamt för vår analys. Vår intervjuguide berörde olika frågor kring olika tema bland annat bemötandet, språkbarriären, begräsningar, framtidssyn, kulturskillnad. Dessa teman ansågs vara lämpliga att analyseras utifrån careership som beskriver de olika faktorer som påverkar individens framtidsval. Vi är redan bekanta med careership-teorin och därför inga svårigheter att identifiera den som en passande teoretisk utgångspunkt har framkommit. Våra funderingar inriktades mest på om en enda teori skulle vara tillräcklig för att analysera det empiriska materialet, men till slut lyckades vi att analysera materialet med hjälp av careership-teorin och begreppet handlingshorisont.

7.4 Förslag på fortsatt forskning

Frågeställningar som vår uppsatts fokuserar på inkluderar hur vägledare arbetar med övergången från SFI till vidare studier eller arbete, vilka resurser som finns tillgängliga för att stödja eleverna och hur vägledare jobbar med att vidga elevernas handlingshorisont. Förslag på framtida forskning inom detta område kan vara mer djupgående studier om specifika strategier som visat ha en positiv effekt samt hur det implementeras i praktiken. Vidare kan man även fördjupa sig i samarbetet mellan studie- och yrkesvägledare och externa aktörer. Annat förslag som vi hade tänkt ha med men insåg att det behövs en bredare studie för att utföra det är att intervjua flera nyanlända och få deras berättelse kring vägledningen som de har tillgång till och hur det upplevs. Det är även värdefullt att utforska mer på hur samtliga aktörer bidrar med ett stödjande vägledning. Vi har enbart fokuserat på studie- och yrkesvägledare men det hade varit intressant och få in andra aktörer såsom lärare, rektorer eller elevassistenter.

Referenslista

Arbetsförmedlingen. (u.å) *Aktivitetsstöd och utvecklingsersättning.*
<https://arbetsformedlingen.se/for-arbetssokande/extra-stod/ersattning-och-franvaro/aktivitetsstod-och-utvecklingsersattning> (Hämtad :2024-06-03).

Bibik M. Milton F. Månsson C. Svensson L. (2003) *Kvalitet i kvalitativa undersökningar: en studie och kvalitetsaspekter i den kvalitativa undersökningsprocessen.* Lunds universitet: Ekonomihögskolan:
<https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOId=1344970&fileOId=2433327>
(Hämtad: 2024-04-27).

CSN. (2024) *Kan jag få studiestöd från CSN om jag studerar på SFI?* <https://www.csn.se/fragor-och-svar/kan-jag-fa-studiestod-fran-csn-om-jag-studerar-pa-sfi.html> (Hämtad :2024-06-03).

Dogan S. Aras Y. (2022). *Counselling Immigrants: Recommendations for School Counsellors in Turkey.* Education 3-13, 51(6), 966-978, DOI: 10.1080/03004279.2022.2032252

Hodkinson P. Sparkes A. C. (1997). *Careership: A Sociological Theory of Career Decision Making.* British Journal of Sociology of Education 18 (1): 29-44.

Hodkinson P. (2008). *Understanding career decision-making and progression: Careership revisited.* John Killeen Memorial Lecture.
http://www.crac.org.uk/CMS/files/upload/fifth_johnkilleenlecturenotes.pdf (Hämtad :2024-04-15).

Kvale S. Brinkman S. (2014) *Den kvalitativa forskningsintervju.* 3. Uppl. Studentlitteratur AB, Lund.

Lahdenperä P. (2018). *Interkulturalitet i undervisning och skolutveckling*. Stockholm: Skolverket https://www.skolverket.se/download/18.645f1c0e17821f1d15c2dfc/1622624166206/Interkulturalitet_i_undervisning_och_skolutveckling_Pirjo_Lahdenpera_20181003-2.pdf (Hämtad: 2024-04-30).

Larsen A. (2018) *Metod helt enkelt: en introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. 2. Uppl. Malmö: Gleerups.

Larsen A. (2014) *Metod helt enkelt: en introduktion till samhällsvetenskapliga metod*. 1. Uppl. Malmö Gleerups.

Peavy R.V. (2003) *Social and Cultural Context of Intercultural Counselling*. *Canadian journal of counselling*, 37 :3 <https://cjc-rcc.ucalgary.ca/article/view/58718/44207> (Hämtad: 2024-04-12).

Sheikhi K. (2013). *Vägar till förståelse – Andraspråkstalar i samtal med en studie- och yrkesvägledare*. Göteborgs universitet. https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/32652/3/gupea_2077_32652_3.pdf (Hämtad: 2024-04-05).

Skolinspektionen (2010). *Svenskunder-visning för invandrare (sfi)– en granskning av hur utbildningen formas efter deltagarnas förutsättningar och mål*. <https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskningsrapporter/tkg/2010/svenskundervisning-for-invandrare-tkg/svenskundervisning-for-invandrare-tkg-webb-slutrapport-sfi.pdf> (Hämtad: 2024-04-12).

Sundelin Å. (2015). *Att skapa framtid En analys av interaktionen i studie- och yrkesvägledande samtal med unga i migration*. Stockholms universitet <http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:878363/FULLTEXT01.pdf> diva2:878363 (Hämtad: 2024-04-05).

Sveriges riksdag (2018). *Enhetlig definition av begreppet nyanländ*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/motion/enhetlig-definition-av-begreppet-nyanland_h6021615/ (Hämtad: 2024-04-22).

SFS 2024:411 *Skollag*

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800/#K20 (Hämtad 2024-05-25)

Sveriges riksdag (2023) *Resurser för studie- och yrkesvägledning*.

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/skriftlig-fraga/resurser-for-studie-och-yrkesvagledning_hb1111/ (Hämtad 2024-05-25)

Skolverket (2014). *Studie- och yrkesvägledning: Inom gymnasiesärskolan och särskild utbildning för vuxna*. Stockholm: Skolverket.

<https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65b339/1553965842395/pdf3328.pdf> (Hämtad: 2024-04-09).

Skolverket (2023). *Etablering på arbetsmarknaden och fortsatta studier efter kommunal vuxenutbildning*. [https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/fler-](https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/fler-statistiknyheter/statistik/2023-10-31-etablering-pa-arbetsmarknaden-och-fortsatta-studier-efter-kommunal-vuxenutbildning)

[statistiknyheter/statistik/2023-10-31-etablering-pa-arbetsmarknaden-och-fortsatta-studier-efter-kommunal-vuxenutbildning](https://www.skolverket.se/skolutveckling/statistik/2023-10-31-etablering-pa-arbetsmarknaden-och-fortsatta-studier-efter-kommunal-vuxenutbildning) (Hämtad: 2024-04-11).

Statistiska centralbyrån (2019). *Vuxenutbildningens betydelse i det svenska utbildningssystemet*.

https://www.scb.se/contentassets/e16b0bec73954db684c57ec2437057ff/uf0549_2019a01_br_a4_0br1902.pdf (Hämtad: 2024-04-16).

Utbildningsguiden (u.å.). *Ta hjälp av en studie- och yrkesvägledare för vuxenstudier*. Skolverket

<https://utbildningsguiden.skolverket.se/utbildning-for-vuxna/ta-hjalp-av-en-studie--och-yrkesvagledare-for-vuxenstudier> (Hämtad: 2024-04-13).

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*, u.o.: Vetenskapsrådet. [https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2002-01-08-](https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2002-01-08-forskningsetiska-principer-inom-humanistisk-samhallsvetenskaplig-forskning.html)

[forskningsetiska-principer-inom-humanistisk-samhallsvetenskaplig-forskning.html](https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2002-01-08-forskningsetiska-principer-inom-humanistisk-samhallsvetenskaplig-forskning.html) (Hämtad: 2024-04-11).

Bilagor

Bilaga 1 - Mejl

Hej,

Vi skriver till dig angående vårt pågående examensarbete vid Malmö Universitet inom Studie- och yrkesvägledning programmet. Vårt ämne är inriktat på att utforska och belysa strategier och resurser som används av studie- och yrkesvägledare för att stödja nyanlända elever inom svenska för invandrare (SFI) i deras övergångar till vidare studier eller arbete.

Vi undrar om du som syv i vux/SFI skulle tänka dig att delta i en intervju där vi kommer att diskutera dina erfarenheter och insikter som studie- och yrkesvägledare för nyanlända elever inom SFI.

Intervjun kommer att vara en avslappnad och öppen diskussion där vi ska ställa frågor för att förstå mer om hur du anpassar vägledningen för att hantera de komplexa utmaningar som nyanlända elever står inför vid övergången från SFI till studier eller arbete.

För att säkerställa att intervjun utförs på ett etiskt korrekt sätt, vill vi belysa att ditt deltagande är helt frivillig och att alla uppgifter som du delar med oss kommer att behandlas anonymt. Materialet kommer användas enbart för arbetets ändamål och inga personliga uppgifter kommer att publiceras.

Om du är intresserad av att delta eller om du har några frågor eller funderingar, är du välkommen att kontakta oss.

Med vänliga hälsningar,

Fatima Atoui & Amina Musa

Examensarbete, studie- och yrkesvägledningsprogrammet.

Bilaga 2 – Intervjuguide

Bakgrund

1. Hur länge har du arbetat som SYV?
2. Hur länge har du arbetat med nyanlända på SFI?

Resurser

1. Vilka resurser och verktyg använder du dig av för att stödja elever inför kommande val? Är det till exempel några färdiga mall/lektioner som finns tillgängliga för er syvar. I vilken utsträckning används just dessa resurser?
2. Vilka resurser kan verksamheten erbjuda elever? Är det några resurser som du känner saknas, i så fall vilka?
3. Hur ser samverkan med andra aktörer ut? Är det några du samarbetar med? Om ja, vilka och hur tycker du det fungerar?

Strategier

1. På vilket sätt arbetar ni med vägledning för elever inom SFI? Kan du ge oss exempel.
2. Vilka strategier använder du dig av vid svår kommunikation på grund av språksvårigheter?
3. Har dina strategier ändrats genom erfarenheten? kan du ge exempel.
4. Har du upplevt att ditt arbetssätt i vägledning skiljer sig från att vägleda nyanlända kontra inrikes födda? I så fall på vilket sätt?

Bemötandet

1. Finns det några fall där elevernas studie- och yrkesval har påverkats av deras sociala eller kulturella bakgrund? Om ja, Kan du ge exempel?
2. Hur anpassar du samtalet till individen?
3. Hur upplever du elevernas syn på sin framtid inom utbildning eller arbetsliv?
4. Hur arbetar ni med att vidga handlingshorisonten för de nyanlända?

5. Har du tidigare upplevt att kulturskillnaden har begränsat samtalet?

Möjligheter och begränsningar

1. Vilka möjligheter ser du att nyanlända har när det gäller deras studie- och yrkesval? Kan du utveckla mer på det?
2. Vilka begränsningar tror du att nyanlända stöter på när det gäller deras val av studier och yrken? Kan du utveckla mer på det?